

เศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy)

เหมาะสำหรับนักเรียน นักศึกษาในทุกระดับชั้น และผู้ที่สนใจ

Written and Prepared By
Watcharee Tricharoenkullpak., Ph.D.

ดร.วัชรีย์ ไตรเจริญกุลภักดิ์ (ดร.พน)

เศรษฐศาสตร์การเมือง

(Political Economy)

Copyright by Watcharee©2025. All Rights Reserved.

คำนำ

เศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นศาสตร์ที่สำคัญและซับซ้อน เพราะไม่เพียงศึกษาเรื่อง เศรษฐกิจและทรัพยากร แต่ยังเชื่อมโยงกับการเมือง สังคม และอำนาจ การเข้าใจเศรษฐศาสตร์การเมืองช่วยให้เราเห็นความสัมพันธ์ระหว่าง รัฐ ตลาด และประชาชน ในการจัดสรรทรัพยากรและการตัดสินใจเชิงนโยบาย

โลกในศตวรรษที่ 21 เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงและความท้าทาย ทั้งจาก โลกาภิวัตน์ การค้าเสรี การลงทุนข้ามชาติ ความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และปัญหาสิ่งแวดล้อม ทุกปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อโครงสร้างเศรษฐกิจและการเมืองในระดับประเทศและระหว่างประเทศ

หนังสือเรื่อง “เศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy)” เล่มนี้ มุ่งเน้นให้ผู้อ่านเข้าใจ รากฐานของเศรษฐศาสตร์การเมือง ตั้งแต่ นักคิดสำคัญ เช่น อדם สมิท คาร์ล มาร์กซ์ และจอห์น สจ๊วต มิลล์ ไปจนถึงแนวคิดร่วมสมัย เช่น อำนาจใหม่ในศตวรรษที่ 21 โลกหลังวิกฤตเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำ และบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัล

นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นว่า การวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์การเมือง ต้องไม่แยกจากสังคมและสิ่งแวดล้อม การตัดสินใจทางนโยบายของ

รัฐและตลาดส่งผลโดยตรงต่อความยุติธรรม ความเสมอภาค และ ความยั่งยืนของสังคม การเข้าใจแนวคิดและกรอบคิดเหล่านี้จึงช่วยให้ ผู้อ่านสามารถวิเคราะห์ ปรับตัว และตัดสินใจได้อย่างรอบคอบใน บริบทโลกที่ซับซ้อน

ทั้งนี้ได้รวบรวม กรณีศึกษาในประเทศพัฒนาแล้ว ประเทศ กำลังพัฒนา และประเทศไทย เพื่อให้ผู้อ่านเห็นความเชื่อมโยงระหว่าง ทฤษฎีและการปฏิบัติจริง การเปรียบเทียบเหล่านี้ช่วยให้เห็นทั้ง โอกาสและความท้าทาย ในการบริหารจัดการเศรษฐกิจการเมือง

ท้ายที่สุด หนังสือเล่มนี้จึงเป็นคู่มือสำหรับผู้สนใจเศรษฐศาสตร์ การเมือง ทั้งนักศึกษา นักวิชาการ ผู้กำหนดนโยบาย และประชาชน ทั่วไปที่อยากเข้าใจโลกปัจจุบันและอนาคต การเรียนรู้และเข้าใจ เศรษฐศาสตร์การเมืองไม่ได้เป็นเพียงเรื่องวิชาการ แต่เป็น กุญแจ สำคัญในการสร้างสังคมที่ยั่งยืน ยุติธรรม และมีความเท่าเทียม

ขอให้ผู้อ่านใช้หนังสือเล่มนี้เป็นแนวทางในการเรียนรู้ สำนวญ วิเคราะห์ และสร้างความเข้าใจในความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่าง เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เพื่อให้สามารถรับมือกับความ เปลี่ยนแปลงและสร้างอนาคตที่ดีสำหรับตนเองและสังคมโดยรวม

ดร.วัชรวิ ไตรเจริญกุลภักดิ์ (ดร.ฝน)

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	8
เศรษฐกิจศาสตร์การเมืองคืออะไร	9
มรดกทางความคิดจากอดีตสู่ปัจจุบัน	10
จุดมุ่งหมายของการศึกษาเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง	10
ความจำเป็นในโลกปัจจุบัน	11
บทที่ 1 รากฐานของเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง	12
แนวคิดดั้งเดิม	14
นักคิดสำคัญ	14
ความแตกต่างระหว่างเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองและเศรษฐกิจศาสตร์ทั่วไป	20
บทที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจและการเมือง	27
การเมืองกับการจัดสรรทรัพยากร	28
อำนาจ รัฐ และตลาด	31
ระบบเศรษฐกิจแบบต่างๆ	33
บทที่ 3 อำนาจ เศรษฐกิจ และสังคม	43

สารบัญ

	หน้า
ชนชั้นและโครงสร้างทางเศรษฐกิจ	44
ความเหลื่อมล้ำและความยุติธรรมทางสังคม	46
ทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางการเมือง	50
บทที่ 4 เศรษฐศาสตร์การเมืองกับโลกาภิวัตน์	59
การค้าเสรีและการลงทุนข้ามชาติ	63
บทบาทขององค์กรระหว่างประเทศ (IMF, WTO, UN)	67
ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ	71
บทที่ 5 นโยบายเศรษฐกิจและการเมืองภายในประเทศ	80
นโยบายการคลังและการเงิน	81
รัฐสวัสดิการ	83
เศรษฐกิจการเมืองของประเทศกำลังพัฒนา	86
บทที่ 6 กรณีศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง	94
กรณีศึกษาประเทศพัฒนาแล้ว	95
กรณีศึกษาประเทศกำลังพัฒนา	97
กรณีศึกษาเศรษฐกิจการเมืองประเทศไทย	100

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 7 เศรษฐศาสตร์การเมืองร่วมสมัย	108
การเมืองกับพลังงาน	109
การเมืองกับสิ่งแวดล้อม	111
เทคโนโลยีดิจิทัลกับเศรษฐศาสตร์การเมือง	113
บทที่ 8 อนาคตของเศรษฐศาสตร์การเมือง	121
ความเปลี่ยนแปลงของโลกหลังวิกฤตเศรษฐกิจ	122
อำนาจใหม่ในศตวรรษที่ 21	124
บทเรียนและแนวโน้มการพัฒนา	127
บทสรุป : เศรษฐศาสตร์การเมืองเพื่อสังคมที่ยั่งยืน	135
บรรณานุกรม	138
ภาคผนวก	139

บทนำ

เศรษฐศาสตร์การเมืองในฐานะศาสตร์แห่งความสัมพันธ์ ระหว่างอำนาจและเศรษฐกิจ

เมื่อเรามองสังคมมนุษย์ตั้งแต่อดีตกาลจนถึงปัจจุบัน เราจะพบว่าความอยู่รอดและความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ไม่เคยแยกออกจากกันระหว่างสองสิ่งสำคัญ นั่นคือ เศรษฐกิจ และ การเมือง เศรษฐกิจหมายถึงกระบวนการจัดการทรัพยากรเพื่อการดำรงชีวิต การผลิต การแลกเปลี่ยน และการบริโภค ส่วนการเมืองคือระบบของอำนาจ กฎเกณฑ์ และการจัดความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคม

เมื่อมองผ่านแว่นของประวัติศาสตร์ เราพบว่ามนุษย์ไม่ได้อยู่ร่วมกันด้วยการแบ่งปันทรัพยากรเพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องมี กติกา และ อำนาจ มารองรับ การจัดการผลผลิตทางเศรษฐกิจจึงไม่ใช่เพียงเรื่องของการผลิตหรือการค้าเท่านั้น หากแต่เกี่ยวพันกับคำถามว่า “ใครควบคุมทรัพยากรเหล่านั้น ใครมีสิทธิที่จะตัดสินใจ และใครได้ประโยชน์จากระบบที่เป็นอยู่”

นั่นคือจุดเริ่มต้นของสิ่งที่เรียกว่า เศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy)

ดังนั้น เศรษฐศาสตร์การเมืองจึงมีใช้ศาสตร์ใหม่ หากแต่เป็นการมองโลกในมุมที่กว้างและซับซ้อนขึ้นกว่าเศรษฐศาสตร์กระแสหลักทั่วไป เศรษฐศาสตร์การเมืองตั้งคำถามที่ลึกซึ้ง ไม่ใช่เพียง “ตลาดทำงานอย่างไร” แต่ยังถามต่อไปว่า “ตลาดนี้รับใช้ใคร” และ “โครงสร้างทางอำนาจแบบใดที่ทำให้ตลาดดำรงอยู่ได้เช่นนั้น”

เศรษฐศาสตร์การเมืองในฐานะเครื่องมือในการเข้าใจโลก

ในโลกยุคปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความเหลื่อมล้ำ ปัญหาความยากจน ความไม่เป็นธรรม และความขัดแย้งทางผลประโยชน์ การทำความเข้าใจเศรษฐศาสตร์การเมืองจึงเปรียบเหมือนการได้เครื่องมือสำคัญสำหรับถอดรหัสปรากฏการณ์เหล่านี้

เมื่อราคาสินค้าพลังงานพุ่งสูงขึ้น มันไม่ใช่เพียงปัญหาเศรษฐกิจ แต่ยังสะท้อนถึงการต่อรองชิงอำนาจระหว่างประเทศผู้ผลิตน้ำมันกับผู้บริโภคทั่วโลก เมื่อรัฐบาลใดรัฐบาลหนึ่งออกนโยบายภาษีหรือสวัสดิการ นั่นไม่ใช่แค่ตัวเลขในงบประมาณ แต่เป็นการแสดงออกถึงการเลือกข้าง ระหว่างกลุ่มสังคมที่ได้ประโยชน์และเสียประโยชน์

การมองผ่านเศรษฐศาสตร์การเมืองจึงเปิดมุมมองใหม่แก่เรา ทำให้เข้าใจว่าทุกการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจย่อมมีมิติทางการเมืองอยู่เบื้องหลังเสมอ

มรดกทางความคิดจากอดีตสู่ปัจจุบัน

แม้คำว่า “เศรษฐศาสตร์การเมือง” จะฟังดูเป็นศัพท์วิชาการ แต่ในความเป็นจริง แนวคิดนี้มีรากฐานยาวนานตั้งแต่ยุคกรีกโบราณ อริสโตเติลได้กล่าวถึงการจัดการบ้านเมืองและทรัพย์สินในฐานะสิ่งเดียวกัน มาจนถึงยุโรปยุคใหม่ที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรม นักคิดอย่าง Adam Smith, Karl Marx และ John Stuart Mill ต่างพยายามอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจและอำนาจการเมืองในรูปแบบของตนเอง

ทั้งนี้ แต่ละยุคสมัยก่อให้เกิดคำถามใหม่และคำตอบใหม่ เศรษฐศาสตร์การเมืองจึงเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขของสังคม เช่นเดียวกับที่โลกในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญความท้าทายจากโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีดิจิทัล และปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งล้วนสะท้อนว่า ศาสตร์นี้ยังมีชีวิตและความสำคัญไม่เสื่อมคลาย

จุดมุ่งหมายของการศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง

หนังสือเล่มนี้ได้ตั้งใจเพียงเพื่อให้ผู้อ่านรู้จักชื่อทฤษฎีหรือแนวคิดเท่านั้น แต่ยังมุ่งหมายให้เข้าใจความหมายเชิงลึกของคำว่า “การจัดสรรทรัพยากรและอำนาจ” และมองเห็นว่าสิ่งเหล่านี้สัมพันธ์กับชีวิตประจำวันอย่างไร

ไม่ว่าจะเป็นการจ่ายภาษี ค่าครองชีพ การเลือกตั้ง หรือแม้กระทั่งการซื้อขายออนไลน์ ทุกปรากฏการณ์ล้วนมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองอยู่เบื้องหลังเสมอ การเรียนรู้เศรษฐศาสตร์การเมืองจึงเท่ากับการฝึก คิดอย่างวิพากษ์ (critical thinking) ต่อสิ่งรอบตัว

ความจำเป็นในโลกปัจจุบัน

ในโลกที่มีความเหลื่อมล้ำรุนแรง ประชาชนเพียง 1% ครอบครองความมั่งคั่งมหาศาล ขณะที่คนส่วนใหญ่ยังเผชิญความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ คำถามเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองจึงไม่ใช่เรื่องไกลตัว แต่คือสิ่งจำเป็นที่ทุกคนควรตระหนัก

ทำไมรัฐบาลบางประเทศเลือกนโยบายเสรีนิยม ขณะที่บางประเทศเลือกนโยบายรัฐสวัสดิการ?

ทำไมตลาดการเงินโลกสามารถกำหนดชีวิตของคนตัวเล็กๆ ในหมู่บ้านห่างไกลได้?

ทำไมการเมืองกับเศรษฐกิจจึงแยกกันไม่ออก?

คำถามเหล่านี้คือหัวใจของเศรษฐศาสตร์การเมือง และเป็นสิ่งที่จะนำเข้าสู่ บทที่ 1: รากฐานของเศรษฐศาสตร์การเมือง ดังต่อไปนี้

บทที่ 1

รากฐานของเศรษฐศาสตร์การเมือง

เมื่อเราพูดถึงคำว่า “เศรษฐศาสตร์” หลายคนอาจนึกถึงการคำนวณตัวเลข การผลิต การแลกเปลี่ยนสินค้า หรือกลไกตลาดที่ซับซ้อน ส่วนคำว่า “การเมือง” ก็มักทำให้เราคิดถึงการเลือกตั้ง พรรคการเมือง หรือการต่อรองอำนาจของกลุ่มต่าง ๆ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ทั้งสองคำนี้ไม่อาจแยกออกจากกันได้ เพราะทุกการตัดสินใจทางเศรษฐกิจย่อมเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขทางการเมือง และทุกการเมืองก็ล้วนได้รับผลกระทบจากโครงสร้างเศรษฐกิจที่รองรับอยู่เบื้องหลัง

เมื่อมองย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ตั้งแต่สังคมโบราณจนถึงโลกปัจจุบัน เราจะพบว่า “ใครควบคุมทรัพยากร ใครตัดสินใจ และใครได้ประโยชน์” คือคำถามสำคัญที่ไม่เคยหายไปจากสังคม ไม่ว่าจะเป็นยุคกษัตริย์ ยุคอาณานิคม หรือยุคทุนนิยมเสรีนิยม คำถามเหล่านี้ยังคงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตผู้คนเสมอ

ศาสตร์ที่พยายามอธิบายความสัมพันธ์ดังกล่าวก็คือ เศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) มันไม่ใช่เพียงศาสตร์ที่อธิบายว่าเศรษฐกิจทำงานอย่างไร แต่ยังวิเคราะห์ว่าโครงสร้างทางอำนาจได้กำหนดทิศทางของเศรษฐกิจ และระบบเศรษฐกิจนั้นสร้างความเป็นธรรม หรือสร้างความเหลื่อมล้ำแก่สังคมอย่างไร

การศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองจึงเป็นการฝึกสายตาให้มองเห็นความจริงในอีกมิติหนึ่ง เราไม่ได้เห็นเพียงตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่เราเห็นว่า ใครคือผู้ได้ประโยชน์จากการเติบโตนั้น และใครที่ถูกทิ้งไว้ข้างหลัง เราไม่ได้วิเคราะห์เพียงนโยบายการคลังหรือนโยบายการเงิน แต่เรายังพิจารณาด้วยว่ากลุ่มทางสังคมใดมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายเหล่านั้น

ดังนั้น ก่อนจะก้าวเข้าสู่การทำความเข้าใจเชิงลึกในแต่ละประเด็น เราจำเป็นต้องย้อนกลับไปสำรวจ “รากฐาน” ของเศรษฐศาสตร์การเมือง ว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ใครคือนักคิดสำคัญที่วางรากฐานความรู้ และสิ่งใดที่ทำให้เศรษฐศาสตร์การเมืองแตกต่างจากเศรษฐศาสตร์ทั่วไป

1.1 แนวคิดดั้งเดิม

เศรษฐศาสตร์การเมืองถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นระบบในยุโรป ศตวรรษที่ 18–19 ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงใหญ่จากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ก่อนหน้านั้นการถกเถียงเรื่องเศรษฐกิจมักอยู่ในกรอบศีลธรรมและการเมือง เช่น “การปกครองที่ดีควรทำอย่างไร” หรือ “ผู้ปกครองควรใช้ทรัพยากรของรัฐเพื่อใคร”

คำว่า Political Economy ปรากฏอย่างชัดเจนในงานเขียนของนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิกที่พยายามอธิบายกฎเกณฑ์ของตลาด การผลิต และการจัดสรรทรัพยากร โดยไม่ละเลยมิติทางสังคมและการเมือง แนวคิดดั้งเดิมจึงเป็นการผสมผสานระหว่าง ปรัชญาการเมือง และ การวิเคราะห์เศรษฐกิจ

1.2 นักคิดคนสำคัญ

เมื่อเราพูดถึงเศรษฐศาสตร์การเมือง คำถามหนึ่งที่ผุดขึ้นมาทันทีคือ “แล้วใครกันที่เป็นผู้วางรากฐานความคิดนี้” การเกิดขึ้นของเศรษฐศาสตร์การเมืองไม่ได้มาจากความว่างเปล่า หากแต่เป็นผลจาก